

**ACTES DE L'ONZÈ COL·LOQUI
INTERNACIONAL DE
LLENGUA I LITERATURA
CATALANES**

Palma (Mallorca), 8-12 de setembre de 1997

a cura de Joan Mas i Vives,
Joan Miralles i Monserrat
i Pere Rosselló Bover

Volum III

Associació Internacional de Llengua
i Literatura Catalanes
Universitat de les Illes Balears
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2000

Aquest llibre ha estat publicat amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Primera edició, març del 2000

La propietat d'aquesta edició és de Publicacions
de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 - 08013 Barcelona

ISBN: 84-7826-988-6 (obra completa)

ISBN: 84-8415-190-5 (volum III)

Dipòsit legal: B. 6.448-2000

Impress a Novagràfik, S.L. - Pol. Ind. Foinvasa - Vivaldi, 5
08110 Montcada i Reixac

SOBRE ALGUNS ASPECTES CONFLICTIUS EN LA CLASSIFICACIÓ TIPOLÒGICA DEL CANÇONER POPULAR

0. INTRODUCCIÓ

0.1. Aquesta breu comunicació té com a objectiu, en el marc sempre difícil d'intentar assenyalar límits precisos entre els diferents gèneres de la literatura popular de transmissió oral, presentar diverses reflexions al voltant d'alguns aspectes conflictius, aparentment conflictius, de la classificació tipològica tradicional del cançoner popular.

Ahora que es procedirà a la descripció d'aquests aspectes conflictius, es presentarà un primer, breu i parcial, esborrany de classificació tipològica que intenta descriure en detall alguns gèneres —o petits gèneres, si se'm permet l'expressió— poc reconeguts de la literatura popular; en concret i amb especial intensitat, s'intentarà descriure tres tipus de documents que, tradicionalment, s'ha acordat incloure dins del cançoner i que, possiblement, es mereixen un tractament particular i independent. És clar que no es tracta, ara per ara, de repensar de dalt a baix la tradicional classificació tipològica de la literatura popular, sinó d'intentar, més aviat, ajustar i definir millor alguns punts molts concrets del cançoner.

Tradicionalment s'ha classificat la literatura popular —els gèneres de la literatura popular— des d'una perspectiva formal. Aquesta classificació s'ha mostrat, a grans trets, efectiva quan la divisió s'ha aplicat al que podríem denominar, seguint la classificació de la literatura culta, «grans» gèneres (narrativa, teatre i cançoner). Tanmateix sembla evident que en aquesta classificació s'ha obviat un aspecte —una sèrie d'e-

lements— que, més enllà de la forma que presenten els textos, creiem que hauria de servir per classificar-los d'una manera més convincent, més ajustada. Un d'aquests elements, potser el més clar, és el context discursiu en què s'emet un text; és a dir, el moment i les circumstàncies del discurs en què podem trobar un tipus de document en concret. Aquest element, en canvi, és primordial en la nostra proposta de classificació o, si es vol, de petit reajustament classificatori.

0.2. L'origen primer d'aquesta comunicació cal anar a cercar-lo en el procés de redacció final de dos extensos reculls de literatura popular dedicats molt recentment a les terres aragoneses de llengua catalana, en concret *Lo Molinar* (1995a, 1996 i 1995b) —centrat en la comarca del Matarranya i la vila de Mequinensa— i *Bllat colrat!* (1997abc) —centrat en les comarques de la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca—. Durant aquesta redacció, el grup de persones que ens ocupàvem més directament en l'ordenació dels materials aplegats ens vam trobar que, quan entraven en els detalls, l'ordenació tradicional —basada fonamentament en aspectes formals— de la literatura popular no sempre tenia prou en compte una llarga sèrie de materials —en general documents breus codificats— que, per diferents camins, havien arribat a les nostres mans. Les dificultats creixien de manera notable quan l'ordenació dels materials estudiats afectava el cançoner tradicional. Sovint ens trobàvem amb materials que no sabíem encabir de manera raonable en cap dels nombrosos apartats en què s'ha acostumat a dividir el cançoner; o bé no s'ajustaven prou bé a les característiques que individualitzen aquests apartats. Alhora ens adonàvem que el cançoner podia esdevenir, seguint els criteris tradicionals, una mena de calaix de sastre que s'empassés, que digerís podríem dir, tot aquella expressió codificada que presentés una forma més o menys rimada, tingués o no tingués el text en qüestió acompanyament musical, element que en principi caracteritza els documents del cançoner.

A més, a parer nostre, el procés de classificació havia de tenir ben presents, si més no, dos aspectes prou diferenciats. Per una banda, alguns dels materials aplegats ens havien arribat en forma fragmentada —sovint tot just una frase o fórmula rimada— que feia que no poguéssim saber amb prou certesa si el breu document analitzat era un

text totalment autònom o, si al contrari, formava part d'un document molt més extens del qual s'havia perdut la memòria. Per altra banda, ens trobàvem amb uns altres materials, sovint també d'extensió reduïda, que no sempre encaixaven, al nostre entendre, prou bé en la tradicional divisió de narrativa, teatre i cançoner, ni tampoc dins de gèneres «menors» de la literatura popular com ara el refranyer, l'enigmística o la mimologia, per anomenar només tres tipus de documents que, si bé en ocasions s'han inclòs en el cançoner —en apartats més o menys autònoms—, tenen, com a gèneres, una, per nosaltres, indubtable independència.

A partir de constatar l'existència entre els materials dels nostres reculls de documents breus de difícil classificació en els apartats adés assenyalats, ens vam proposar fer un breu repàs d'alguns dels principis classificatoris d'aquests gèneres de la literatura popular.

Per dur a terme la nostra proposta classificatòria dels documents de la literatura popular vam tenir presents, ni que fos de manera implícita, quatre aspectes prou diferents: el context discursiu —com ja s'ha dit, el moment del discurs en què apareix, o pot aparèixer, un determinat text de literatura popular—, la motivació emissora —la finalitat amb què un membre d'una determinada comunitat lingüísticocultural emet oralment un determinat document literari—, la codificació textual —el grau més o menys elevat de fixació formal del document emès—, i, finalment, la configuració textual —és a dir, la disposició formal del document en qüestió.

1. BREUS NOTES SOBRE LA RONDALLÍSTICA I EL TEATRE POPULAR

1.1. Abans d'entrar en el cançoner, només apuntar unes breus notes o reflexions al voltant de la rondallística i del teatre popular i els textos rimats i/o musicats sorgides durant el treball classificatori.

No cal dir que no és gens estrany, ans al contrari, de trobar en la rondallística textos rimats, i en ocasions fins i tot musicats, en documents que, llevat d'aquests textos formalment codificats, presenten tots els trets que caracteritzen la narrativa popular. De fet, aquest tipus de documents ritmats i, sovint, ritualitzats són elements clarament definidors, característics, de la narrativa popular.

1.1.1. Els primers d'aquests documents codificats, generalment breus i a vegades brevíssims, que podem trobar en un text narratiu de caràcter popular són, com tothom ja sap, les fórmules d'inici i tancament —o de començament i acabament—. Aparentment no resulta difícil a qualsevol recopilador o estudiós de la literatura popular descobrir la naturalesa, la peculiaritat, d'aquests textos breus, encara que hagen arribat a les seues mans de manera fragmentada. Amb tot, podríem parlar, i de fet se'n parla, en aquest cas d'un petit subgènere que, amb el títol de fórmules d'inici i tancament —per posar un nom—, agrupa aquests breus documents codificats, gairebé ritualitzats.

1.1.2. Uns altres documents codificats, i en aquest cas del tot ritualitzats, són els *chantefables*, o sia les fórmules o textos, generalment musicats i gairebé sempre rimats, insertats en l'interior d'un text narratiu i que funcionen com si fossen la tornada o el refrany de la tradició lírica. Són textos d'intersecció clara entre el cançoner i la rondallística. No és gens estrany que l'informant només recorde aquest breu fragment codificat i musicat del text narratiu, cosa que fa que el recopilador i l'estudiós de la literatura popular pugui pensar que es tracta d'una cançó autònoma, o fragment de cançó, més o menys encertada. Amb tot, cal assenyalar que gairebé mai trobem aquests textos en els reculls de literatura popular fora del context narratiu en què són emprats.

1.1.3. Un altre punt d'intersecció, en aquest cas entre la narrativa i els embarbussaments, són les anomenades rondalles ortofòniques, o sia el subgènere que agrupa els textos aparentment narratius d'estructura fixa que formalment, i contextualment, tenen una clara relació amb els embarbussaments *stricto sensu*. És evident que, tot i tenir una clara estructura narrativa, la forma i el context en què són emesos aconsellen agrupar, tal com s'acostuma a fer, aquests documents dins de l'apartat dels reculls de literatura popular dedicat als embarbussaments, o sia la paraula o frase que fa de mal pronunciar i que sol proposar-se com a joc.¹

1. Emprem ací el terme *embarbussament* d'acord amb la definició presentada en el *Diccionari de la Llengua Catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona, 1995). Pel que sabem, aquesta gran obra lexicogràfica és el primer diccionari prescriptiu català que recull el mot *embarbussament* amb el significat que li donà Joan Amades.

1.1.4. Clarament dins del capítol narratiu s'ha inclòs tradicionalment el subgènere dels contes encadenats, tot i tractar-se de textos codificats que, en principi, no permeten l'acció improvisada del narrador (*Lo Molinar* 1995: 176-180). Encara que formalment es podria pensar que existeix una certa relació entre aquest tipus de documents i els continguts en el cançoner (es tracta en ambdós casos de textos codificats i sovint rimats); el context i, sobretot, la manca, en general, de suport musical fan pensar en l'encert de la tradició classificatòria.

1.2. D'entre els tres grans capítols en què s'ha acostumat a dividir la literatura popular, sembla que el teatre és qui té assignats uns límits més clars. Amb tot, només volem assenyalar que molt sovint en el teatre popular trobem que els documents es presenten a través de textos rimats, cosa que sens dubte pot fer pensar que alguns dels textos del teatre popular, com ara —per posar exemples pròxims— les pastorades o matracades de la Ribagorça (*Bllat colrat!* 1997a) o les santantonades del Matarranya (Palomar-Fonts 1993; *Lo Molinar* 1995: 331-339), poden ésser interpretats, fora del seu context, com el que són: cançons lligades per un argument teatral, ni que aquest sia molt elemental.

2. SOBRE EL CANÇONER

2.1. Per poc que hom s'acoste al món de la literatura de transmissió oral de qualsevol llengua, de seguit s'adonarà de l'existència d'una llarga sèrie de textos breus —en ocasions extremadament breus— codificats que, d'alguna manera, ajuden a singularitzar i caracteritzar aquesta llengua i la cultura associada; textos o fórmules —documents— formats, generalment, per una sola oració —o sia, per una unitat mínima de comunicació completa amb autonomia sintàctica— o per dues d'estretament relacionades que comparteixen una mateixa estructura sintàctica. Són textos breus codificats que si bé en bona part s'han agrupat i estudiat sota l'etiqueta de refranys, endevinalles o embarbussaments —per posar tres gèneres prou coneguts per tothom—, en una altra bona part no els han tingut gaire en

compte els estudiosos de la literatura popular o, simplement, els han intentat encabir, amb major o menor fortuna, en el cançoner o en el refranyer a partir només d'aspectes formals.

2.2. És en el capítol dedicat a recollir i ordenar el cançoner on trobem una situació més complexa pel que fa a la classificació tipològica dels textos que s'hi acostumen a presentar. Per una banda sembla que, en general, el cançoner l'han de formar textos en què la motivació dominant ha de ser, aparentment, el plaer estètic i l'entreteniment. Però en el mateix nivell trobem textos, que formalment poden semblar cançons, que tenen com a element dominant, més que una funció d'entreteniment, una funció didàctica o rogativa.

Una segona circumstància a tenir en compte és que més que l'extensió dels textos, o altres característiques formals, havíem de tenir present el context comunicatiu, per tal de classificar un document com a cançó, i també quina era la motivació a partir de la qual un determinat text de literatura popular era emès.

2.3. Tradicionalment, s'han emprat dos criteris prou diferents en ordenar els textos presentats en l'apartat dedicat al cançoner en els reculls de literatura popular clàssica.² Un primer criteri, restrictiu, ha consistit a incloure en el cançoner només els documents textuals dels quals s'ha constatat l'existència d'un document musical que acompanya, de manera quasi indissoluble, el document textual, de tal manera que conformen, text i música, un únic document. Un segon criteri, molt més lax, ha consistit a incloure en el cançoner qualsevol document textual presentat de manera rimada, convertint d'aquesta manera el cançoner en una mena de calaix de sastre que ho engloba gairebé tot.

Si s'empra el primer d'aquests criteris —el cançoner *stricto sensu*— en el moment de l'organització d'un recull de literatura popular, és evident que deixarem al marge del cançoner tot un llarg seguit de documents —molt sovint de breu o brevíssima extensió—, que s'in-

2. Amb el terme *clàssica* ens referim a la literatura popular que té el seu origen en la societat preindustrial. Un aspecte molt diferent és la literatura, o si es vol el folklore, nascut amb la revolució industrial, folklore que en els últims anys ha despertat nombrosos, innovadors i interessants estudis i reflexions. Vegeu en bibliografia PUJOL (1989) i, especialment, ROVIRÓ (1992).

tentaran, en el millor dels casos, encabir en altres possibles apartats del recull en qüestió: oracions, refranyer, enigmística, embarbusaments, etc. Si, al contrari, s'empra el segon criteri —el cançoner *lato sensu*—, ja s'ha dit que el cançoner esdevindrà un calaix de sastre massa ambiciós i confús, o poc operatiu.

Tant en un cas com en l'altre els criteris emprats responen fonamentalment a característiques formals —textos rimats, extensió del text, etc.—, quan, possiblement, els criteris que s'haurien d'emprar no haurien d'ésser només formals sinó també contextuals. És clar que massa sovint el recopilador de documents desconeix, o almenys no el coneix prou bé, el context discursiu en què s'emet el document en qüestió.

2.4. Però si volem mostrar-nos una mica rigorosos en les nostres classificacions o ordenacions dels diferents gèneres de la literatura popular i tradicional, haurem de convenir que al costat dels «grans» gèneres de la literatura popular (narrativa i/o rondallística, cançoner i teatre), existeixen tota una sèrie de gèneres «petits» o «menors» que es fan difícil d'encabir, més en uns casos que en uns altres, en algun d'aquests tres apartats. Potser convindria crear un quart «gran» apartat que, una mica per la negació dels altres tres, fos capaç d'agrupar sota una mateixa etiqueta tots aquests gèneres.

2.4.1. Dins d'aquest apartat, que podríem definir com de *textos etnopoètics breus*, s'hi inclourien no només aquells gèneres de textos generalment breus i codificats que ja arrosseguen una llarga tradició com a gèneres independents (refranyer, enigmística, mimologia i embarbusaments, principalment) sinó també una sèrie de textos o expressions codificades que conformen gèneres que, si bé compten en general amb un corpus reduït, tenen, al nostre entendre, una importància cabdal en la caracterització i configuració de la literatura popular relacionada amb una llengua, una cultura, determinada. Estem parlant d'expressions codificades com ara els xibolets³—o sia els textos fixos que contenen fonemes característics d'una llengua, o

3. Grafíem *xibolet*, mot encara no recollit en els diccionaris prescriptius de la llengua catalana, d'acord amb la grafia que trobem a la *Biblia de Montserrat* («Llibre dels Jutges», 12, 10).

d'un determinat dialecte, que serveixen com a prova per determinar si un parlant és competent del tot, des del punt de vista fonètic, en aquesta llengua o dialecte—, els tornaveus —o sia les expressions fixes que hom empra, talment un ressort lingüístic, en sentir una paraula o escoltar una pregunta, i que trenquen la lògica discursiva— o els enganyalls, o sia les senzilles enganyifes lingüístiques amb les quals un parlant intenta sorprendre, a través d'endevinetes sense gaires dificultats serioses, o bé a través de pseudotornaveus amb esperades preguntes i respostes, la bona fe o la ingenuïtat d'un altre parlant gràcies a una inesperada resposta o acció, etc.).

A més s'haurien —o es podrien— incloure una sèrie de textos que en general s'han inclòs dins del cançoner. Em refereixo a textos codificats del tipus de les moixaines textuals, les jaculatòries o els jocs de falda textuals, etc.⁴

Tot aquest conjunt de textos tenen en comú que òbviament no formen part ni de la narrativa ni del teatre populars. La seua possible dependència del cançoner queda definitivament resolta si es té en compte que són textos o que bé són dits sense cap mena d'acompanyament musical (com els refranys, els embarbussaments o les endevinalles) o bé s'acostumen a dir sense acompanyament musical o, en el millor dels casos, simplement salmodiats.

Prescindirem de descriure, ni que sia sumàriament, aquells gèneres «menors» que compten amb una àmplia tradició com a gèneres independents (refranys, endevinalles i embarbussaments) i ens centrarem en tres casos de gèneres, al nostre entendre, independents i que tradicionalment s'han inclòs en el cançoner, i que, per una altra banda, no han merescuts, pel que sabem, gaire atenció i reflexió per part dels folkloristes.

2.4.2.1. *Encantalls*. Amb aquest nom fem referència als breus textos ritualitzats amb la dicció dels quals una persona creu, o ho fa veure, que aconseguirà complir un determinat desig gràcies al suposat poder màgic de les paraules. De fet, en el cançoner tradicional,

4. No és objecte d'aquesta comunicació la descripció detallada d'una llarga sèrie de gèneres, de petits gèneres, de la literatura popular com alguns dels que acabem d'assenyalar.

aquest tipus de textos són denominats «Cançons màgiques» (AMADES 1951: 31-41) o bé «Cançons d'encantament» (AMADES 1951: 790-812), però una ràpida ullada a aquest apartat del mateix cançoner tradicional ens farà veure que la major part dels textos que s'hi presenten no tenen cap mena d'acompanyament musical i, en ocasions, ni tan sols presenten rima. Tampoc els contextos en què són emprats aquests documents tenen res a veure amb els contextos en què són presentades les cançons. Són textos del tipus: «Sant Ric/ sant Roc/ encén-te foc/ que hi ha un pobret/ que es gela de fred», document que es diu en circumstàncies que fan difícil o problemàtic el poder encendre foc. O aquest altre: «Cuqueta de Nostre Senyor/ a on me casaré jo/ a Catalunya o a Aragó?», pregunta que es fa a les viles de la Ribagorça, dividida administrativament entre Catalunya i l'Aragó, amb una marieta col·locada en la punta del dit índex; si l'insecte vola cap a Catalunya, cap a l'orient, la persona que ha fet la pregunta se suposa que es casarà amb algú procedent de Catalunya, però si l'insecte vola cap a l'occident el promès o la promesa vindrà de l'Aragó. O aquest tercer que es diu, o es deia, quan en el moment de pastar la massa del pa s'hi afegia un grapat de sal: «Un parenostre a Sant Bernat,/ perquè no sia ni dolç ni salat»; text molt paregut a aquest document recollit a Mallorca: «Un parenostro per Sant Bernat/ perquè no surta cruu ni cremat,/ perquè no surta es pa acerbat» (DCVB: I, 107), que es deia en el moment d'enfornar la massa del pa.

Convé precisar que amb el nom d'encantall fem referència només al text, generalment rimat, present en un encanteri, o sia al conjunt de fets que serveixen per obrar damunt algú o alguna cosa en virtut de poders ocults.

2.4.2.2. *Aforismes circumstancials.* Amb aquest nom fem referència als textos codificats, formalment a mig camí entre la parèmia —presenten una estructura, gairebé sempre rimada, de caràcter binari o, molt ocasionalment, de ternes— i la frase feta —no és fàcil esbrinar llur significat ja que aquest, com en el cas de les frases fetes, no és la simple suma dels significats dels seus components—, que com qualsevol aforisme són proposicions concises i completes que expressen un principi jurídic o una norma moral sense argumentar-los, i que tenen com a tret més destacable, a més del seu origen popular,

el fet que s'empren com a resposta o reacció davant d'una circumstància o d'un fet concrets; és a dir que estan lligades del tot a un context determinat. En el cançoner tradicional aquests textos es presenten en l'apartat del cançoner intitulat «Cançons de dret infantil» (AMADES 1951: 47-48). Són documents del tipus: «Del pati (o puesto) de la guineu / qui se'n lleva ja no hi seu»,⁵ o «Del puesto de la rabosa / qui se'n va ja no s'hi posa», textos que a la Ribagorça pot dir una persona que ocupa un espai determinat a una altra persona que reclama el seu hipotètic dret sobre aquest espai, espai que ell havia ocupat anteriorment; davant la negativa del nou «inquilí» a cedir l'espai a l'anterior «inquilí», aquest últim pot replicar al seu torn dient: «Del pati (o puesto) del corbàs n'eixiràs, / o per l'aurella o pel nas».⁶ Un altre aforisme circumstancial, d'un tipus un xic diferent, des del punt de vista formal, és el següent: «Cau en vers / perquè fa cerç», que hom pot dir quan algú, tot parlant, fa involuntàriament un rodolí (*Lo Molinar* 1995b: 138); en aquest últim cas tot sembla indicar que ens trobem davant d'una parèmia, d'un refrany típic, però estarem d'acord que no pot tractar-se d'un refrany típic si tenim en compte que és un text que només pot funcionar en un únic context —el descrit anteriorment— i, al contrari dels refranys, mai no podrà entendre's fora d'aquest únic context.

2.4.2.3. *Moixaines textuals*. Tot i que s'acostumen a agrupar dins del cançoner, ja dins de la tradició classificatòria es reconeix que és difícil considerar aquests textos com a cançons quan s'assenyala que les moixaines: «generalment es canten amb aires rudimentaris i elementals de valor sovint escassa, sobretot melòdicament considerats, i molts d'ells són només rítmics» (AMADES 1951: 18). I entenem que això és així perquè, al contrari de les cançons pròpiament dites, les moixaines són textos emprats per instruir els infants sobre les diferents parts dels seus cossos, és a dir que ens trobem davant d'uns tex-

5. Si no es diu el contrari, els textos de la literatura popular presentats en aquesta comunicació procedeixen del recull *Bllat colrat!* (1997c).

6. Ací convindria assenyalar que, pel que sabem, fora de la Ribagorça, en la major part del domini lingüístic l'aforisme circumstancial que compleix aquesta funció és el conegut text espanyol: «*Quien va a Sevilla/ pierde su silla*», expressió que es pot contrastar, a l'Aragó si més no, dient: «*Y el quien viene de Jaca/ de la orejita lo saca*».

tos que sempre estan en funció de la realització d'un acte físic. Són documents prou coneguts del tipus: «Est é el pare / esta la mare / est fa sopes / est les minge totes / i est fa: / marramiu marramiau / que a mi no me'n dixau», text que es diu seguint els dits d'una mà començant pel polze i acabant pel menovell. O aquest altre, també prou conegut, que fa: «Ralet, ralet, pica un dineret», text que es diu tot fent un adult pessigolles amb el dit índex damunt del palmell de la mà estesa de l'infant i donant-li un copet al damunt en dir el darrer vers.

Si ens hi fixem, ens adonarem que sense l'explicació dels actes físics realitzats, al contrari de les cançons, els textos perden la major part del seu sentit. Un cop més veiem com el context —en aquest cas també un context físic com en cas dels aforismes circumstancials— és fonamental per caracteritzar un document que tradicionalment s'ha inclòs en el cançoner.

3. NOTA FINAL

Per finalitzar aquesta breu comunicació, només ens cal assenyalar que aquest nou calaix de sastre —no ens enganyem—, que ve a significar el capítol que podríem intitular *textos etnopoètics breus*, ha de permetre, per una banda, delimitar més clarament, al nostre entendre millor, les característiques formals, contextuals i de contingut, dels documents que es poden agrupar en el capítol de la literatura popular dedicat al cançoner i, per una altra banda, aplegar en un altre apartat —o en diversos apartats— tot un seguit de gèneres o subgèneres de la literatura popular que tradicionalment, per diverses raons, no han merescut l'atenció de bona part dels folkloristes. Alhora aquesta agrupació també ens hauria de permetre adonar-nos de l'autonomia, de la independència, de tot un seguit de gèneres, alguns d'històrica i reconeguda independència (refranyer, endevinalles, embarbussaments, etc.) i uns altres d'una independència que encara no s'ha destacat prou (encantalls, moixaines textuals, aforismes motivats, etc.), i d'aquesta manera obrir nous camins per agrupar gèneres de la literatura popular (eslògans orals —publicitaris, esportius i polítics—), o fins i tot gèneres de la comunicació folklòrica en què la paraula dita

ja no és en la base de la comunicació (textos escrits —pintades o *grafiti*—, documents gestuals, etc.), però això ja és una altra història: el folklore nou, nascut al caliu de la revolució industrial i de la revolució tecnològica, que demana una nova classificació tipològica; classificació tipològica que, a més de tenir en compte la literatura popular i tradicional —oral *stricto sensu*—, ha de tenir també en compte, en una societat bàsicament alfabetitzada, la literatura popular escrita, la semiòtica i l'adaptació, la renovació, de vells gèneres de la literatura popular i tradicional als nous temps (PUJOU: 1989).

Per últim, només ens resta dir que som conscients d'haver fet tan sols algunes pinzellades d'un tema que entenem particularment complex, i molt possiblement algunes d'aquestes pinzellades han estat fetes amb escassa destresa, però —seguit en el món dels sastres—, com diu el refranyer «el millor sastre era la peça», com no hauríem d'errar-la nosaltres?

HÈCTOR MORET

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ALCOVER, Antoni M. i MOLL, Francesc de B. (DCVB): *Diccionari Català-Valencià-Balear*, 10 volums (Palma de Mallorca: 1926-1962).
- AMADES, Joan (1951): *Cançoner (Folklore de Catalunya, II)* (Barcelona: Editorial Selecta 1982).
- Bllat colrat! Literatura popular catalana de la Ribagorça, la Llitera i el Baix Cinca.*
1. *Narrativa i Teatre* (1997a), a cura d'Artur QUINTANA (Calaceit: Instituto de Estudios Altoaragoneses, Institut d'Estudis Ilernecs, Institut d'Estudis de Baix Cinca i Diputació General d'Aragó, 1997).
 2. *Cançoner* (1997b), a cura de Lluís BORAU i Glòria FRANCINO (Calaceit: Instituto de Estudios Altoaragoneses, Institut d'Estudis Ilernecs, Institut d'Estudis de Baix Cinca i Diputació General d'Aragó, 1997).
 3. *Gèneres menors de la literatura popular* (1997c), a cura d'Hèctor MORET (Calaceit: Instituto de Estudios Altoaragoneses, Institut d'Estudis Ilernecs, Institut d'Estudis de Baix Cinca i Diputació General d'Aragó, 1997).
- Lo Molinar. Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa. I. Narrativa*

- i Teatre* (1995a), a cura d'Artur Quintana (Calaceit: Instituto de Estudios Turolenses, Associació Cultural del Matarranya i Carrutxa).
- Lo Molinar. *Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa*. 2. *Cançoners* (1996), a cura de Lluís Borau i Carles SANCHE (Calaceit: Instituto de Estudios Turolenses, Associació Cultural del Matarranya i Carrutxa).
- Lo Molinar. *Literatura popular catalana del Matarranya i Mequinensa*. 3. *Gèneres menors de la literatura popular* (1995b), a cura d'Hèctor MORET (Calaceit: Instituto de Estudios Turolenses, Associació Cultural del Matarranya i Carrutxa).
- PALOMAR, Salvador i FONTS, Montsant (1993): *La festa de Sant Antoni al Matarranya* (Calaceit: Associació Cultural del Matarranya i Carrutxa).
- PUJOL, Josep Maria (1989): «La crisi del folklore», *Serra d'Or*, 359, pàgs. 20-23.
- ROVIRÓ i ALEMANY, Ignasi (1992): «Aproximació a l'estudi de la comunicació folklòrica», *Ausa*, XV, 128-129, pàgs. 71-104.

